

Розумовий розвиток дитини

Очевидно, усі діти по своїй сильній вразливості і спостережливості не залишають без уваги жодного з навколишніх їхніх явищ; необхідно тільки, щоб їхнє прагнення не зустрічало перешкоди з боку навколишніх, а, навпроти, підтримувалося ними. Звичайно ж це буває не так: дорослі або бажають вести дитини на помочах, причому всі йому скажуть, усі пояснять і усі покажуть, або не дозволяють йому зовсім міркувати і постійно повторюють тільки про слухняність, або ж вони безглуздо захоплюються сумнівними проявами його самодіяльності і намагаються відмінностями і заохоченнями збудити його до продовження. Якщо дитині постійно нав'язувати думки і судження, то цим усувається всяке порушення до його власної діяльності, тим часом як самостійним спостереженням над явищами він привчався б до сприйняття всіх окремих моментів, з яких вони складаються, і складав би собі ясне представлення про одержувані враження, привчався б роз'єднувати, по можливості, одержуване враження за часом; він засвоював би собі всі акти в тій послідовності, що необхідна для з'ясування значення даного явища, таким чином він звикав би логічно мислити.

Розвиток дитини і складається головним чином в умінні зосереджувати увагу над одержуваним враженням і розумовою працею переборювати перешкоди до розуміння його. У тім же випадку, коли судження дається вже готовим і повідомляються головним чином одні висновки, останні будуть засвоюватися тільки пам'яттю, замість того щоб підготовляти і розвивати в дитини точно таку ж розумову роботу, за допомогою якої добути передані йому висновки і висновки.

Те ж саме відноситься і до ігор і фізичних занять дітей: вони охоче самі будують і ще охоче руйнують, щоб зрозуміти, як побудована попавша їм у руки річ. Звичайно їм дають уже готові мудрі іграшки, постачені механізмом, і виробляючі різні рухи, звуки і т.п., або дають пристосовані частини і вимагають, щоб вони склали з них визначені фігури або будівлі. Діти, зрозуміло, зараз же руйнують дані їм речі і прагнуть відшукати причини рухів, що зауважуються ними, або звуків, а будівлю або фігуру зроблять тільки тоді, коли вони вже підготовлені до цього на більш простих формах, інакше вимога виявиться нездійсненним, воно тільки стомить них, і вони потім усяким способом будуть ухилятися від таких занять. Узагалі дитині робить велику приємність, якщо він сам помітив і з'ясував собі яке-небудь явище і якщо його міркування виявляється дійсно вірним; точно так само доставляє йому найбільше задоволення те, що він сам зробив і чого досяг без вказівки інших. Усе це зовсім зрозуміло: він дозволив те, що міг, або зробив

те, що відповідало його силам, отже, витрата, зв'язана з цією роботою, відповідає матеріалові, що нагромадився, робота тому повинна доставити йому задоволення. Вимоги ж дорослих, напроти того, можуть часто перевищувати рівень його уміння і підготовки і викликати витрату, що не відповідає накопиченому матеріалові; ясно, що для дитини це буде супроводжуватися стражданням, що відштовхує його від такої роботи. Досягнутий результат уже сам по собі збуджує дитини до продовження роботи і до відшукування нової, більш складної, і немає ніякої потреби ще підсилювати ці природні стимули похвалою, відмінністю або якою-небудь нагородою, – це може тільки зашкодити дитині.

Ніж м'якше й обережніше звертаються з дитиною, чим більш розумною добротою і любов'ю він оточений, тим більше м'якою і люблячою людиною він є, тим з більшою вразливістю він відноситься до усього навколишнього і тим більше він привчається керуватися правдою у всіх своїх думках і діях. Моральні якості дитини складають дійсна спадщина середовища, у якій він провів перші роки свого життя; ця спадщина навколишніх прищеплюється в міру розвитку свідомості дитини, як і його мова, спосіб вираження, звички, звичаї і т.д.

Злим дитина буде тільки тоді, коли його дратують і ображають несправедливістю, сваволею і неправдою. Лінь у нього є, коли його насильно змушують робити непосильну, не відповідним його знанням і підготовці, отже, логічно непослідовну роботу або роботу, що сильно гнітить його одноманітними, стомлюючими діями. Отже, лінь з'явиться, коли насильно необхідна робота супроводжується витратою речовини, не відповідному попередньому нагромадженню, і коли надлишок витрати порівняно з нагромадженням приведе до страждання, до виснаження і навіть до виснаження. Знову ж, отже, не уроджений нахил викликає це явище, а неприємне, гнітюче почуття, викликане вимогами, що не відповідають силам і здібностям дитини, отже, несправедливими, довільними.

Наскільки дитина повинна вільно рости без усяких перешкод, що накладаються на нього з моменту народження на світло, засипати і спати без усякого прибавочного роздратування і постійної соски в роті, настільки ж він повинний бути завжди зайнятий, коли пильнує, і йому повинно бути надане самому відшукувати собі заняття і міркувати як над своєю справою, так і над усіма явищами, що зустрічаються йому. Необхідно, звичайно, щоб навколо себе він бачив розумно-діяльне життя. Єдиними моментами, що збуджують його до діяльності, повинні бути задоволення, що відчувається їм при заняттях, інтерес до справи і прагнення засвоїти собі знання і розуміння явищ, що спостерігаються їм.

При первісному вихованні усього наочніше можна бачити все значення високе утвореної матері. Справді, що може бути вище і цінніше розумної матері; можна сказати, що рівень розвитку суспільства знаходиться завжди в прямого зв'язку і прямої пропорційності з рівнем розвитку жінки. Чим вище утворення жінки, тим серйозніше може бути спрямоване сімейне виховання дитини, що має, без сумніву, саме серйозне значення для всього життя людини. Цілком природною керівницею дитини є насамперед мати. Розумність і високе утворення жінки усього сильніше буде впливати на розвиток і утворення морального характеру дитини. Тільки така жінка, ніколи не допускаючи сваволі, неправди або образи дитини, зможе сприяти розумовому його розвиткові і встановленню його морального характеру. Вона не буде обмежуватися зовнішністю, а вчасно сказаним словом і роз'ясненням зуміє підтримати активну діяльність дитини, а також буде сприяти засвоєнню їм поняття про правду. Вона не буде підтримувати його почуттєвих проявів, а буде неодмінно сприяти розвиткові свідомої його діяльності.